

Kızıldağ Üzerine Yeni Bazı Gözlemler

New Observations About Kızıldağ

***Güngör KARAUĞUZ, *Hasan BAHAR, H. İbrahim KUNT**

Anahtar Sözcükler: Kızıldağ, Karadağ, Hartapuş
Keywords: Kızıldağ, Karadağ, Hartapuş

We present an evaluation of all work carried out at Kızıldağ to date and present new information from recent work. In the course of three surveys at Kızıldağ, we discovered two castles built on different levels, belonging to two different periods. The fortresses on top, measuring 90 m in diameter, were encircled by a circular rampart that supported eleven towers. The rampart wall was 1.70 m thick; six of the towers were 4 m in diameter while the rest were 3.20 m in diameter.

The remains of the building inside the castle were situated next to the northwest side of the rampart. On the west part of the rampart, a building with steps, a libation hole, and an inscription of Kızıldağ 4 are situated next to one another.

Pottery sherds indicative of the Iron Age, Hellenistic, and Roman Periods were collected from in and outside the castle. These ceramics are generally cream, light brown, orange red, or brown colored; they are slipped and the paste is mixed with sand, tiny pebbles, lime, and/or mica temper. Painted ceramics occur as well, and usually display a geometric pattern. Although there is a hieroglyph inscription at Kızıldağ, it is too early to date the site to the Late Hittite period

Burada Kızıldağ hakkında şimdiye kadar yapılmış çalışmaları bir bütün olarak değerlendirip, birkaç yenilikle birlikte sunmayı amaçlamaktayız.

Bunun için 1999-2001 tarihleri arasında üç kez yüzey araştırması gerçekleştirdiğimiz Kızıldağ, Karaman'ın 55 km. kuzeyinde, Adakale ve Süleymanhacı köylerinin arasında ve şimdi kurumuş olan Hotamış Gölü'nün güney doğusunda yer alan volkanik bir dağdır (Levha I-III:1).

Bu dağ üzerinde, Aksaray¹ ve Elbistan Karahöyük'e² kadar sınırlarının genişlediği anlaşılan, kral Hartapuş'a ait olan bazı hiyeroglif yazıtlar 1905 yılından beri bilinmektedir.³ Daha önceki çalışmalarımızda bu krala ait olan Kızıldağ, Karadağ⁴ ve Burunkaya⁵'da bulunan yazıtlar üzerinde durarak, bu yazıtların okunuşları ve üzerlerinde tartışılan problemleri vermiştik⁶. Burada da bu yazıtlar hakkında yapılan yorumlara ve çevirilerine bir göz atmak istiyoruz.

Kızıldağ 1⁷

Doğal bir kayalık olan platform üzerinde bir kral figürünü, sağ elinde bir sunu kasesi, sol elinde kabzalı bir değnek tutmuş, taht üzerinde oturur şekilde, gözleri ve burunu oldukça büyükçe baş kısmında hiyeroglif yazısı ile *Büyük Kral Hartapuş* yazılı olarak betimlenmiştir (Levha III:2, VIII).

Her ne kadar figür başındaki başlıktan dolayı Arami etkisinde görülse de⁸, fazla inandırıcı bulunmamıştır⁹. Öte yandan figürün, saç ve sakal şekillerinin Sam'al kralı Kilamuwa ve İvriz'deki kral Warpalawaş rölyefine, kralın üzerinde oturduğu tahtı Zincirli¹⁰ ve Karatepe¹¹ kabartmalarına, elinde tuttuğu sunu kasesinin de Urartu ve Phryg dönemindeki benzerlerine dayanarak¹² Hartapuş rölyefini M.Ö. 9. yy'ın sonundan 8. yy'ın ortasına tarihlendirmek şüphesiz yerinde olacaktır¹³.

Kızıldağ 2¹⁴

Kızıldağ 1 yazıtının bulunduğu kayalık alandan düşerek, ters dönmüş bir şekilde hemen kayalığın 5 m. ilerisinde bulunan ve iki bölümden oluşan Kızıldağ 2 yazıtının (Levha VI:2, IX:1) birinci kısmı "*Güneşim (Majeste) Büyük Kral, Hartapuş*" şeklinde çözülmüş, ancak ikinci kısmın çözümünde farklı teklifler önerilmiştir.

Burada Fırtına Tanrısı'nın işaretini (tarhu-na) görmek isteyen S. Alp'in¹⁵, aksine J. Börker-Klähn'in¹⁶ *HUR.SAG.Tuwa-n(a)* Dağı ile ilişkilendirmiştir¹⁶.

J. Börker-Klähn'in bu savını inandırıcılıktan uzak bulan H. Gonnet¹⁷ ise buradaki işareti Fırtına Tanrısı'nı, NIR.GÁL (L.28) gibi niteleyen bir işaret olması gerektiği üzerinde durmuş¹⁸ ve Hartapuş ismindeki -š nominatif ekinin de Hitit İmparatorluk Dönemine ait mühür baskılarında rastlanmadığını belirtmiştir¹⁹.

Çevirisi:

Kudretli Fırtına Tanrısı(nın) sevgilisi(??), Güneş (Majeste), Büyük Kral, Hartapuş

Kızıldağ 3²⁰ (Levha IX:2)

Çevirisi:

Kahraman, Büyük Kral, Murşili'nin oğlu, Fırtına Tanrısı(nın) sevgilisi(??), Güneş (Majeste), Büyük Kral Hartapuş, bu²¹ şehri²² inşa etti.

Kızıldağ 4²³

Kızıldağ 4 yazıtı 1 40x1 10x45 cm ölçülerinde olan iki satırlık bir pano üzerine yerleştirilmiştir (Levha VI:1, X:1). Ayrıca bu yazıtın hemen kuzey yanında ve Hartapuş rölyefinin 50 m. güneyinde, 2 m. boyunda, 1.10 m. eninde, üstten kırılmış haliyle yaklaşık 1 m. yüksekliğinde üç basamaklı bir yapı bulunmaktadır (Levha IV:1, XI). Yazıt ve basamaklı yapı bir bütünlük göstermektedir. Her iki yapı da muhtemelen aynı dönemde yapılmış olmalıdır. Buradaki basamaklı yapı gösterdiği özellik açısından Demirçay basamaklı yapılarını andırmaktadır²⁴. Bu basamaklı yapının hemen üst kısmında ise, yine bu döneme ait bazen bu yapılar yanında bazen de tek başına yapılmış olarak rastlanan²⁵, bir sunu çukuru bulunmaktadır (Levha IV:2).

Çevirisi:

- 1 *Kahraman, Büyük Kral Murşili'nin oğlu, Fırtına Tanrısının sevgilisi, Güneş (Majeste), Büyük Kral, Kahraman, Hartapuş,*
- 2a *Her tanrı(nın ve) Göğün Fırtına Tanrısı(nın) lütfuyla*
- 2b *her ülkeyi fetheden (O)*
- 2c *Maşka(na?) ülkesini²⁶ de fethetti.*
- 3 *Büyük Kral, adam Tawanı²⁷*

Kızıldağ 5²⁸ (Levha X:2)

Çevirisi:

Kahraman, Büyük Kral Murşili

Öte yandan H. Gonnet Hitit Kraliyet geleneğine ait olduğuna inandığı tüm bu yazıtları Hitit İmparatorluğu'nun son dönemine tarihlendirmiştir²⁹. J. D. Hawkins de yazıtların Ilgın'nın kuzey doğusundaki Yalburt yazıtları ile bağlantısını kurup bunları İmparatorluğun düşüşünden hemen sonraya (M.Ö. 1200-1150) yerleştirmektedir³⁰.

Bilindiği üzere Hitit İmparatorluğunun son dönemleri ve bunun yanı sıra bu bölge hakkında bilgi veren başlıca belgeler içinde:

1

- "Büyük Kral Kurunta" yazılı mühürlerin Boğazköy'de³²,
- Kurunta rölyefinin Hatıp (Konya)'ta³³ bulunması,
- Bronz tablet (Bo. 86/299)³⁴, CTH 97³⁵ ve CTH 106³⁶,

2.

- II. Šuppiluliuma dönemine ait Boğazköy-Südburg yazıtı³⁷,
- Muhtemelen Asur kralı Salmanassar ya da I. Tukulti-Ninurta tarafından Ugarit kralı Ibiranu'ya gönderilmiş ve Asur ile Hitit arasındaki savaşı anlatan bir mektup³⁸,
- CTH 121=KBo XII 38³⁹,
- CTH 123=KBo IV 14+KUB XL 38⁴⁰,
- Lidar Höyük'te bulunmuş ve Kargamış kralı Talmi-Tešup'un oğlu Ku(n)zi-Tešup'un isminin okunduğu bir mühür sayılabilir⁴¹.

Ancak tüm bu belgelerde kral Hartapuş'tan söz edilmemektedir. Bu da bu kralın tarihlendirmesinde pek çok problemin doğmasına neden olmaktadır.

Eğer biz bu yazıtları İmparatorluğun hemen sonrasına tarihlendirecek olursak, o zaman, anıt, basamaklı yapı ve yazıt arasında en azından dört yüz yıllık bir boşluk ve uyuşmazlık oluşacaktır⁴².

Ancak Hitit İmparatorluğunun çöküşünden -belki çok- sonra kral Hartapuş'un, Tarhuntašša Krallığı'nın bir devamı olarak daha güneye kayıp "Büyük Krallık" iddiasını devam ettirmiş olduğunu düşünmek şimdilik yanlış olmayacaktır⁴³.

Bu durumda yazıtları ve Hartapuş rölyefini de M.Ö. 1150-750 yılları arasına tarihlendirmek gerekecektir. Ancak bölgenin bu dönemi hakkında fazla bir bilgi yoktur.

Ancak Kızıldağ, Karadağ ve Burunka-ya'yı da içine alan bölge bu dönemde Tabal

Krallığı olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca bu krallığın sınırları Halys ırmağının güneyinden Toroslara (Hilakku) kadar uzanmakta ve Lykaonia ile Kappadokia'yı da içine almakta idi⁴³.

Bu krallık hakkında Asur belgelerinden öğrenilen bilgilere göre III. Salmanassar'ın Tunni (Bakır) Dağı ve Muli (Mermer) Dağına bir ordu gönderdiği (M.Ö. 836) ayrıca bu kral döneminde Tabal Krallığı içinde yirmi-dört krallığın varlığı bilinmektedir⁴⁵.

Urartu dönemi belgelerinde I. Argitiş zamanında Topada'ya kadar ilerlendiği (M.Ö. 775) ve III. Sarduriş'in Tabal'i vassali olarak ilan ettiğini görürüz⁴⁶.

Ayrıca yine Asur kralı III. Tiglat-Pilaser'in Anadolu içlerine ilerlemesi (M.Ö. 738), dört Tabal kralı olan Tunna (Zeyvehöyük) Kralı Ušhitti, Tušana (Tyana) Kralı Urpalla, Hupišna⁴⁷ Kralı Urimme ve İştunda⁴⁸ Kralı Tuhamme'nin oluşturduğu ittifakla durdurulmuştur⁴⁹. Bu krallıklar Toros geçitlerini tutmuşlardır. Karadağ ve Kızıldağ da böyle bir özelliğe sahip dağlardır.

Zaten bu dönemde ve Hitit İmparatorluğunun sonlarından itibaren bölgede yerleşmelerin güvenlik kaygısıyla ovalardan ziyade dağlık bölgelere ve geçitlere kaydığı anlaşılmaktadır. Öte yandan Karapınar civarında Demirçayı yerleşmeleri yoğunudur. Ayrıca bu döneme ait kaleler de bölgede vardır. Bu kaleler arasında Karapınar'ın 20 km. kuzeyinde, Kayalı köyünün 9 km. batısında, Bursal yaylasının batı yönündeki kale ve İçeri Çumra'da Seçme köyü içinde bulunan kale anılabilir (Levha I).

Özellikle bu dönemde Konya'dan Kızıldağ'a ulaşımın Hatıp, Hatunsaray, Seçme Alibeyhöyük yol bağlantısı ile olduğu anlaşılmaktadır. Yine Aksaray yönüne ulaşım Kıcıkışla, Tilkili gibi höyükler başta olmak üzere Bursal kalesi yolu ile sağlanmakta idi⁵⁰ (Levha I).

Öte yandan Kızıldağ'da farklı dönemlerde iki ayrı kalenin inşa edildiği görül-

³⁹Otten 1963; Güterbock 1967, 73-81; Hawkins 1995, 58-60

⁴⁰Bu çivi yazılı metin Nihriia ülkesinde Hititlerin yenilgisi ile birlikte Ugarit, Lukka ve Alaşia etrafındaki düşmanlar arasında olan deniz çatışmaları hakkında bilgi verir. Ayrıca bkz. Singer 1985; Singer 1987

⁴¹Sürenhagen 1986, 183-190; Singer 1987, 418-419; Hawkins 1988, 99-108; Ayrıca Emar'daki bulla için bkz. Hawkins 1988, 99¹. Bu kral II. Suppiluliuma ile çağdaş Kargamiş kralıdır. Bu kralın torunlarının ise Runtias ve Arnuantias olduğu anlaşılmaktadır (Hawkins 1988, 99-108); II. Suppiluliuma ile ilgili diğer belgeler ise şunlardır: CTH 122, CTH 124, 125, CTH 256. Ancak genellikle II. Suppiluliuma dönemine yerleştirilen CTH 141, IV. Tuthaliia dönemine konmaktadır (Hawkins 1995, 60).

⁴²Ote yandan S. Alp bu boşluğu, Hartapuş'tan dört yüz yıl sonra hüküm sürmüş olan Tabal kralı Waşuşar'me tarafından, bu rölyefin Hartapuş'un onuruna yaptırılmış olabileceği noktasından hareket ederek doldurmak istemektedir (Alp 1995, 9-10). Ayrıca ona göre Kızıladağ Tarhuntaşa olmamıştır (Alp 1995, 1 vd.).

⁴³Bu tür yorumlar için bkz. Hawkins 1995, 64-65

⁴⁴Barnett 1987, 49

⁴⁵Luckenbill 1927, I, 579, 580; III. Salmanasar bu seferleriyle Kayseri'den Ulukışla (Ereğli)'ya kadar gelmiş olmalıdır (Hawkins 1992, 271²³).

⁴⁶Barnett 1987, 51

⁴⁷R.D. Barnett bu şehrin Kybistra'ya yerleştirmekten ziyade Saros vadisindeki Kabissus ile eşitlemektedir (Barnett 1987, 52).

⁴⁸Bu şehir Ceyhan (Pyramus) vadisindeki Karatepe'dedir (Barnett 1987, 52⁴⁷).

⁴⁹Luckenbill 1927, I 772; Ayrıca yukarıda saydığımız dört Tabal kralı, Topada'da yazıtları ele geçmiş Tabal'ın "Büyük Kral"ı Waşuşar'me'ye bağlılıklarını bildirmiştir. Ancak III. Tiglat-Pilaser bu kralı tahttan indirerek (M.Ö. 730), Hulli adlı birini Tabal Krallığına getirmiştir (Luckenbill 1927, I 802). Bu arada başka bir Tabal kralı olan Şinuhtı (Aksaray) kralı Kiakkı, Kargamiş kralı Pişiris ve Muşki kralı Mita ile bir ittifak kurması üzerine II. Sargon bunları bertaraf etmiş ve Kiakkı'nın ülkesini ele geçirerek, burasını Tunna Kralı Matti'ye vermiştir (M.Ö. 716) (Luckenbill 1927, II, 24, 25, 55, 118, 137). Bu arada Hulli tahtından indirilerek yerine Ambaris (Amris, Ambaridi) geçirilmiş ve Ahat-Abişa adlı bir Asur prensesi kendisine eş ve Hilakku ülkesi de çeyiz olarak verilmiştir.

KAYNAKÇA

AKURGAL, E.,
1949 *Späthethitische Bildkunst*, Ankara
1966 *Orient und Okzident*, Baden.

AKURGAL, E.-M. HIRMER,
1961 *Die Kunst der Hethiter*, München

ALP, S.,
1974 "Eine Neue Hieroglyphenethitische Inschrift Der Gruppe Kızıl Dağ-Kara Dağ Aus Der Nahe von Aksaray Und Die Früher Publizierten Inschriften Derselben Gruppe", *Anatolian Studies*, (Presented to H. G. Güterbock on the Occasion of his 65th Birthday), 17-27, Plate I-X

1995 *Zur Lage der Stadt Tarhuntaša*, *Atti Del II Congresso Internazionale di Hittitologia*, Pavia, 28 giugno 2 luglio, (Edited by O. Carruba-M. Giorgieri-C. Mora), *Studia Mediterranea*, IX, 1-11

BAHAR, H.,
1996 "Konya-Hatip'te Bulunan Yeni Bir Hitit Anıtı", *Arkeoloji ve Sanat*, 73, 2-7

1999a "The Konya Region in the Iron Age and its Relations with Cilicia", *Anatolian Studies*, XLVIII, 1-10

1999b *Demirçayında Konya ve Çevresi*, Konya

BAHAR, H.-G. KARAUĞUZ-Ö. KOÇAK,
1996 *Eskiçağ Konya Araştırmaları I (Phrygia Paroreus Bölgesi: Anıtlar, Yerleşmeler ve Küçük Buluntular)*, İstanbul

BARNETT, R.D.,
1987 "Phrygia ve Demir Devrinde Anadolu Kavimleri" (Çeviri: Ö. Çapar), *A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi (Cumhuriyetin 60. Yıldönümü Armağanı)*, XXXI/1-2, 43-73

BECKMAN, G.,
1989-1990 "H. Otten: Die Bronzetafel aus Boğazköy. Ein Staatsvertrag Tuthaliia IV. StBoT (Beiheft 1), Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1988, IX, 101, s.1, Frontispiz 3 Tf. 4 Faltf. Leinen", *Die Welt des Orients*, XX/XXI, 289-294
1996 *Hittite Diplomatic Texts*, Atlanta

⁵⁰Sahile ulaşım ise Mut yolu üzerinden Keben köyü içinde bulunan ve Keben anıtının hemen altında bugün hala ayakta duran yol üzerinden, genellikle Silifke'ye lokalize edilen Ura yoluyla yapılmış olmalıydı. Ote yandan M.Ö. 1230 yılları arasında bir Hitit kralı, Ugarit kralı Ammurapi ya da III. Niqmaddu'nun Mukis (Kuzey Suriye'de)'ten Ura'ya acil bir mesele için yaklaşık 450 ton hububatı taşıması için tıfya ve gemi temin edilmesini istemektedir (RS 20.212; Klengel 1974, 168; Hawkins 1995, 60²³⁶; Ayrıca Ura şehrine gönderilecek yiyecek konvoyu için gemi istenmesi için bkz. RS 26.158 Hawkins 1995²³⁷). Böylece bu dönemde Ura'ya gelen bu yükler şüphesiz az önce söz ettiğimiz yol güzergahı ile iç bölgelere taşınmış olmalıydı.

⁵¹Bu kalenin Gölüdağ, Hisarcık, Karaburna, Kerkenez Dağı, Porsuk (Bittel 1986, 106-110), Aslantaş (Naumann 1991, 242-300), Zincirli (Naumann 1991, 239-298) ve Karatepe⁵¹'den (Bossert-Alkim-Çambel-Ongunsu-Süzen 1950, 130, Levha XXVII: 176, Levha XXXV; Ayrıca 176'daki genel plana bkz.) bilinen Demirçayın özelliklerini gösterdiği görülmektedir.

⁵²Krs. Bittel 1986, 106, 108; III.10-1

⁵³Kızıladağ'daki kale ve çevresinde yaptığımız yüzey araştırmaları sırasında M.Ö. II. bine tarihlendirebileceğimiz seramik parçalarına rastlamadık (Krs. Bittel 1986, 108; Dinçol 2000, 7 vd.). Ancak Ereğli Arkeoloji Müzesi'nde Karadağ'dan satın alma yoluyla gelmiş ve M.Ö. II. bine ait olabilecek bir figürünün ayak parçası bulunmaktadır (Karauğuz 2000, Levha LXVI 1-2).

⁵⁴Bahar 1999a, Fig.2:10, Fig.6

⁵⁵Dupré 1983, Pl. 69-81 (Niveau III); Ayrıca Ereğli Zincirli Höyük benzerleri için bkz. Mellaart 1955, Plate 1:11

⁵⁶Dupré 1983, Pl. 60:9 (Niveau III)

⁵⁷Dupré 1983, Pl.51:49, 54

⁵⁸Dupré 1983, Pl.44:7 (Niveau IV); Ayrıca Levha XIII:3'ün form benzerliği Porsuk (Dupré 1983, Pl.57:85) ve Hatunsaray (Bahar 1999b, Levha XXXIX:17) malzemelerine benzemektedir.

⁵⁹Levha XIII:5, (Bahar 1999b, Levha XL:2)

⁶⁰Levha XIV:10, (Mellaart 1955, Plate 9:137)

⁶¹Bilgi 1991, Fig.02.11:2

⁶²Dyson 1999, 101-110, Fig. 3e, Period IIIa

BİLGİ, Ö.,
1991 "Iron Age Pottery from Köşkerbaba Höyük", *Anatolian Iron Ages, The Proceedings of the Second Anatolian Iron Ages Colloquium held at Izmir, 4-8 May, 1987*, (Edited by A. Çilingiroğlu, D.H. French), Ankara, 11-28

BİTTEL, K.,
1976 *Die Hethiter*, München
1983 "Die archaologische Situation in Kleinasien um 1200 v. Chr. und während der nachfolgenden vier Jahrhunderte", *Griechenland, die Ägäis und die Levante während der "Dark Ages" vom 12. Bis zum 9. Jh. V. Chr.* (Edited by S. Degerjalkotzy), Vienna, 25-50
1986 "Hartapuş and Kızıladağ", *Ancient Anatolia. Aspects of Change and Culture Development, Essays in Honor of Machteld J. Mellink*, (Edited by J.V. Canby, E. Porada, B.S. Ridway, T. Stech), Wisconsin, 103-111

BOSSERT, H.T.H.,
1924 *Altanatolien, Kunst und Handwerk in Kleinasien von den Anfängen bis zum völligen Aufgehen in der griechischen Kultur*, Berlin

BOSSERT, H. TH.-U.B. ALKIM-H. ÇAMBEL-N. ONGUNSU-İ. SÜZEN,
1950 *Karatepe Kazıları, (Birinci Ön-Rapor)*, Ankara

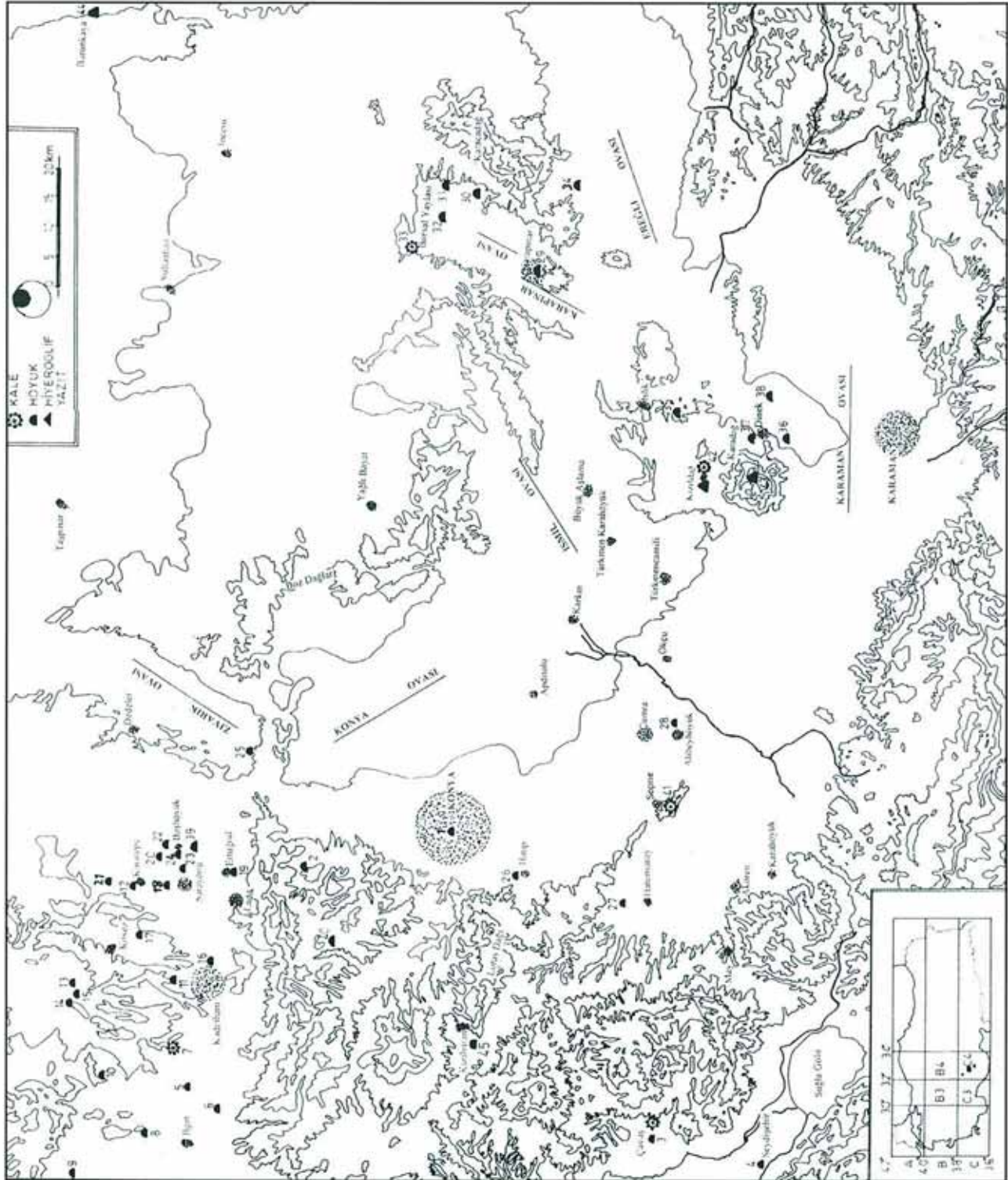
BÖRKER-KLÄHN, J.,
1977 "Die Hartapuş-Kartusche Kızıladağ", *Zeitschrift für Assyriologie und Verwandte Gebiete*, LVII, 260-266

DİNÇOL, A.M.- B. DİNÇOL.,
1996 "Hatip Anıtı'ndaki Hiyeroglif Yazıt", *Arkeoloji ve Sanat*, 73, 1996, 8-9

DİNÇOL, A.M.-J. YAKAR-B. DİNÇOL-A. TAFFER.,
2000 "The Borders of the Appanage Kingdom of Tarhuntaša-A Geographical and Archaeological Assessment", *Anatolica*, XXVI, 1-29

DİNÇOL, A.M.,
1998 "Die Entdeckung des Felsmonuments in Hatip und ihre Auswirkungen über die Historischen und Geographischen Fragen des Hethiterreichs", *TÜBA-AR*,

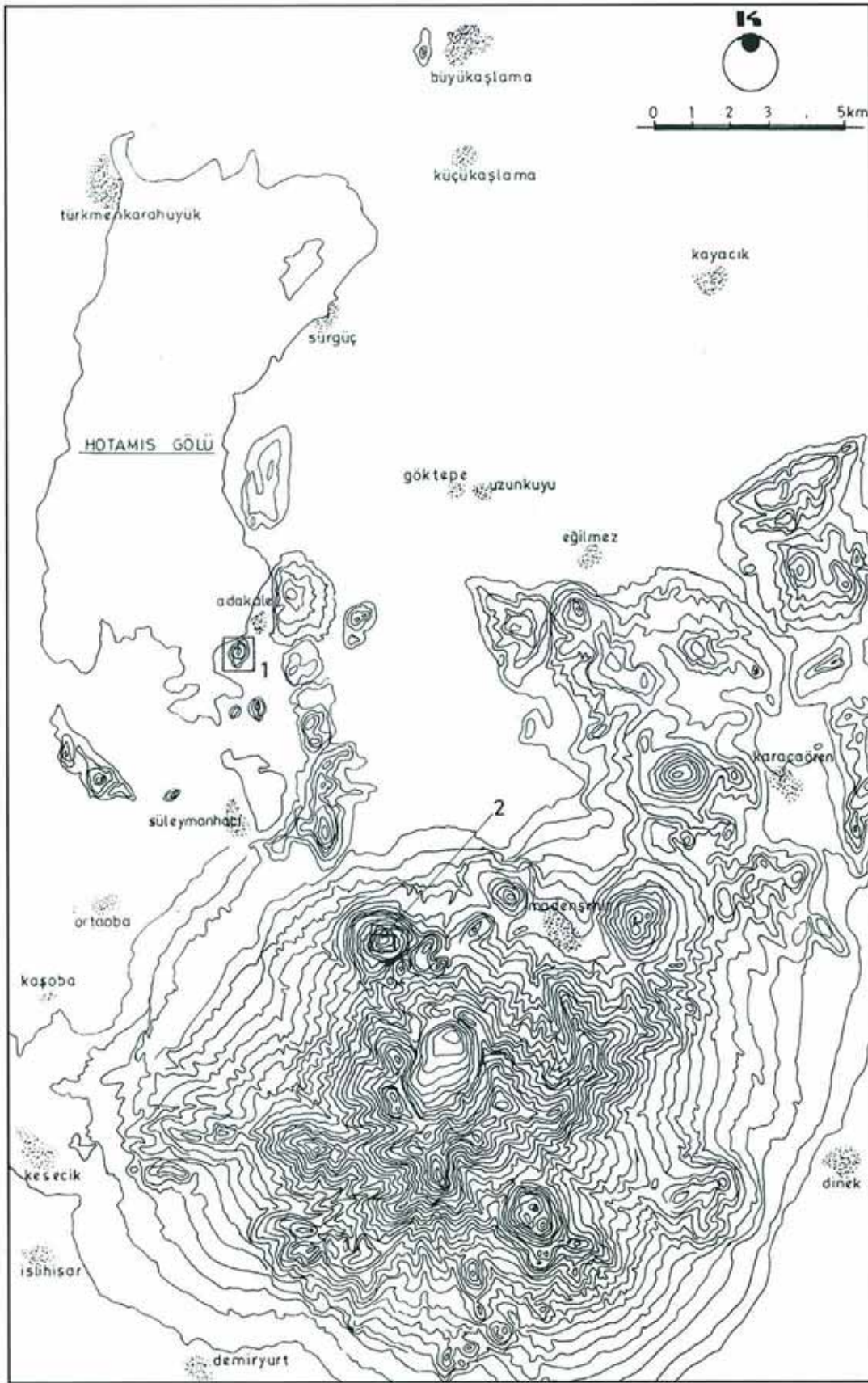
- Turkish Academy of Sciences Journal of Archaeology, I, 27-34, Abb.1-2
- CTH E. Laroche, *Catalogue des Textes Hittites*, Paris, 1971; "Catalogue des Textes Hittites, Premier Supplement", *RHA*, XXX, 1972, 94-133
- DUPRÉ, S., 1983 *Porsuk I, La Céramique de L'âge du Bronze et de L'âge du fer*, Paris
- DYSON, R.H. Jr., 1999 "The Achaemid Painted Pottery of Hasanlu III/A", *Anatolian Studies*, XLVIII, 101-110
- EYİCE, S., 1971 *Karadağ (Binbir Kilise) ve Karaman Çevresinde Arkeolojik İncelemeler*, İstanbul
- FREU, J., 1988 "La Tablette RS 86.2230 et la Phase Finale du Royaume d'Ugarit", *Syria*, LXV, 395-398
- GONNET, H., 1983 "L'Inscription No 2 De Kızıl Dağ (I)", *Hethitica*, V, 21-28.
- 1984 "Nouvelles Données Archéologiques Relatives aux Inscriptions Hiéroglyphiques de Hartapusa À Kızıldağ", *Archéologie et Religions de l'Anatolie Ancienne, Mélanges en l'honneur du Professeur Paul Naster* (Édité par R. Donceel, R. Lebrun), Louvain-la Neuve, 119-125
- GÜTERBOCK, H.G., 1947 "Alte und Neue Hethitische Denkmäler", *Halil Ethem Hatıra Kitabı I*, Ankara, 48-51
- 1967 "The Hittite Conquest of Cyprus Reconsidered", *Journal of Near Eastern Studies*, XXVI, 73-81
- 1992 "Survival of the Hittite Dynasty", *The Crisis Years: The 12th Century B.C. From Beyond the Danube to the Tigris*, (Edited by W.A. Ward, M. Sharp Joukowski), Dubuque, Iowa, 53-55
- HASPEL, C.H.E., 1971 *The Highlands of Phrygia Sites and Monuments*, I-II, New Jersey
- HAWKINS, J.D., 1988 "Kuzi-Tesub and the 'Great Kings' of Kargamis", *Anatolian Studies*, XXXVIII, 99-108
- 1990 "The New Inscription from the Südburg of Boğazköy-Hattuša", *Archäologischer Anzeiger*, 305-314
- 1992 "The Inscription of the Kızıl Dağ and the Kara Dağ in the Light of the Yalbur Inscription", *Hittite And Other Anatolian And Near Eastern Studies in Honour of S. Alp*, S. Alp'e Armağan, (Edited by H. Otten, E. Akurgal, H. Ertem, A. Süel), 259-275
- 1993 "The Historical Significance of the Kara Höyük (Elbistan) Stele", *Aspect of Art Iconography: Anatolia And Its Neighbors. Studies In Honor of N. Özgüç*, Nimet Özgüç'e Armağan, (Edited by M. J. Mellink, E. Porada, T. Özgüç), Ankara, 272-279
- 1995 *The Hieroglyphic Inscription of the Sacred Pool Complex at Hattuša (SÜDBURG)*, (StBoT Beiheft III), With an Archaeological Introduction by P. Neve, Wiesbaden
- 1998 "Tarkasnawa King of Mira 'Tarkondemos', Boğazköy Sealings and Karabel", *Anatolian Studies*, XLVIII, 1-31
- HOFFNER, H.A. Jr., 1989 "The Ulmi-Tesup Treaty (KBo 4.10=CTH 106) With A New Join", *Anatolia And The Ancient Near East Studies in Honour of T. Özgüç*, Tahsin Özgüç'e Armağan, (Edited by K. Emre, M. Mellink, B. Hrouda, N. Özgüç), Ankara, 199-203
- 1992 "The Last Days of Khattusha", *The Crisis Years: The 12th Century B.C. From Beyond the Danube to the Tigris*, (Edited by W.A. Ward, M. Sharp Joukowski), Dubuque, Iowa, 46-51
- HROZNY, B., 1933-1937 *Inscriptions Hittites Hiéroglyphiques*, Prague
- 1936 "Les Inscriptions 'Hittites' Hiéroglyphiques De Karakuyu, Karadağ Et La Stele De Boghazköi", *Archiv Orientalni*, VIII, 200-209, Pl. XXVII-XXIX
- KARAUĞUZ, G., 2000 *Arkeolojik ve Filolojik Belgeler Işığında M.Ö. II. Binde Orta Anadolu'nun Güney Kesimi*, (Doktora Tezi), Konya
- KBo *Keilschrifttexte aus Boghazköi*, Leipzig/Berlin
- KLENGEL, H., 1974 "Hungerjahre in Hatti", *Altorientalische Forschungen*, I, 165-174
- KUB *Keilschrifturkunden aus Bogazköi*, Berlin
- LACKENBACHER, S., 1982 "Nouveaux Documents d'Ugarit I. Une Lettre Royale", *Revue d'Assyriologie et d'Archéologie Orientale*, LXXVI, 141-156
- LANDSBERGER, B., 1948 *Sam'al Karatepe Harabelerinin Keşfi ile İlgili Araştırmalar I*, Ankara
- LAROCHE, E., 1948 "Un Point d'Histoire: Ulmi-Tesup", *Revue Hittite et Asiatique*, VIII, 40-48
- 1969 "Liste des Documents Hiéroglyphiques", *Revue Hittite et Asiatique*, XXVII, 110-129
- LUCKENBILL, D.D., 1927 *Ancient Records of Assyria and Babylonia*, II, Chicago
- MELLAART, J., 1955 "Iron Age Pottery from Southern Anatolia", *Belleten*, XIX, 111-136
- 1974 "Western Anatolia, Beycesultan and The Hittites", *Mélanges Mansel (Mansel'e Armağan) I*, 493-526
- MERİĞİ, P., 1964 "Una Prima Attestazione Epicorica Dei Moschi in Frigia", *Athenaeum*, 52-59
- 1965 "Quarto Viaggio Anatolico", *Oriens Antiquus*, IV, 1965, 261-315
- 1975 *Manuale di Eteo Geroglifico II*, Roma.
- MORA, C., 1988 "Ipotesi Sull'ultimo Periodo dell'Impero Ittita", *Athenaeum*, LXVI, 553-576
- NAUMANN, R., 1991 *Eski Anadolu Mimarlığı* (Çeviri: B. Madra), Ankara
- NEVE, P., 1991 "Die Ausgrabungen in Boğazköy-Hattuša 1990", *Archäologischer Anzeiger*, III, 299-348
- 1992 "Die Ausgrabungen in Boğazköy-Hattuša 1991", *Archäologischer Anzeiger*, III, 307-338
- OTTEN, H., 1963 "Neue Quellen zum Ausklang des Hethitischen Reiches", *Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft in Berlin*, XCIV, 1-23
- 1983 "Die letzte Phase des Hethitischen Grossreiches nach den Texten", *Griechenland, die Ägäis und die Levante während der 'Dark Ages' vom 12. Bis zum 9. Jh. V. Chr.* (Edited by S. Degerjalkotzy), Vienna, 13-24
- 1988 *Die Bronzetafel aus Boğazköy, Ein Staatsvertrage Tuthalijas IV*, Wiesbaden
- PRU *Le Palais Royal d'Ugarit*, Publiee Sous la Direction de Cl. F. A. Schaeffer, IV (Mission de Ras Shamra IX), Paris
- RAMSAY, W. M. G. L. BELL, 1909 *The Thousand and One Churches*, London
- RS *Ras Şamra Tabletlerinin Envanter Numarası*
- SINGER, I., 1985 "The Battle of Nihriia and the End of the Hittite Empire", *Zeitschrift für Assyriologie und Verwandte Gebiete*, LXXV, 100-123
- 1987 "Dating the end of the Hittite Empire", *Hethitica*, VIII, 413-421
- 1996 "Great Kings of Tarhuntašša", *Studi Micenei ed Egeo-Anatolici*, XXXVIII, 63-71
- SÜRENHAGEN, D., 1986 "Ein Königsiegel aus Kargamis", *Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft in Berlin*, CXVIII, 183-190
- WOUTHUÏZEN, F. C., 1995 "Luwian Hieroglyphic Monumental Rock and Stone Inscriptions from the Hittite Empire Period", *Talanta*, XXVI-XXVII, 1994-1995, 153-217

LEVHA I

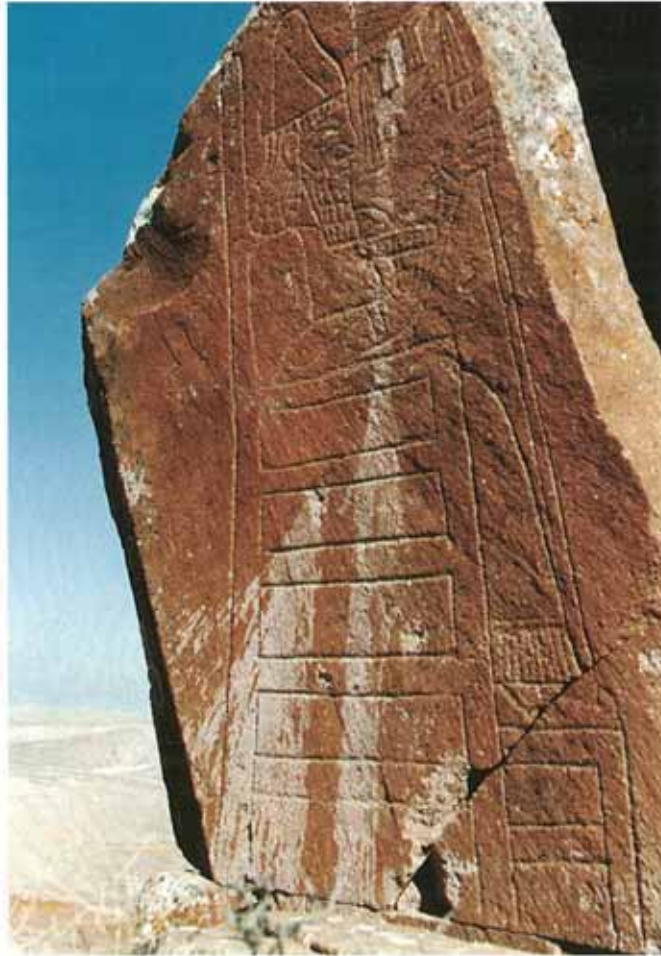
Kızıldag, Karadağ, Burunkaya Hiyeroglif Yazıtları ve bölgenin başlıca Demirçağ merkezleri.

1. Alaattin Tepesi, 2. Sızma H., 3. Çavuş H. ve Kalesi, 4. Seydişehir H., 5. Eldeş (Nodalar) H., 6. Mahmuthisarı H., 7. Kaleköy Kalesi, 8. Şarampol Tepe H., 9. Boğazkent (Reşadiye) H., 10. Şuhut-Çobankayası H., 11. Samıt H., 12. Sarayönü-Karatepe H., 13. Gümüşlü H., 14. İmircik H., 15. Cihangir H., 16. Büyük H., 17. Kökez H., 18. Dedenin H., 19. Ertuğrul H., 20. Gamel H., 21. İbrahim Dede H., 22. Başhöyük, 23. Pazar H., 24. Konar H., 25. Doğu Güvenç H., 26. Hatıp, 27. Hatunsaray H., 28. Alibeyhöyük, 29. Ali Tepesi, 30. Yağmapınar (Gıcıkışla) H., 31. Tilkili H., 32. Kızıl H., 33. Bursal Kale, 34. Kazan H., 35. İslık H., 36. Susan H., 37. Dinek H., 38. Osmaniye H., 39. Bağlar H., 40. Büyükpınar (Yuğ) H., 41. Seçme Kale, 42. Kızıldag, 43. Karadağ, 44. Burunkaya, 45. Kızılviran H.

LEVHA II

1. Kızıldağ ve
2. Karadağ'ın topografik harita üzerindeki konumu.

LEVHA III

1. Kızıldağ'ın genel görünüşü
2. Hartapuş rölyefi

LEVHA IV

1. Kızıldağ 4 Yazıtı ve basamaklı yapı
2. Sunu çukuru

LEVHA V

1. Grekçe yazıt ve ayak motifleri
2. Kaya mezarı

LEVHA VI

1. Kızıldağ 4 Yazıtı
2. Kızıldağ 2 Yazıtı

LEVHA VII

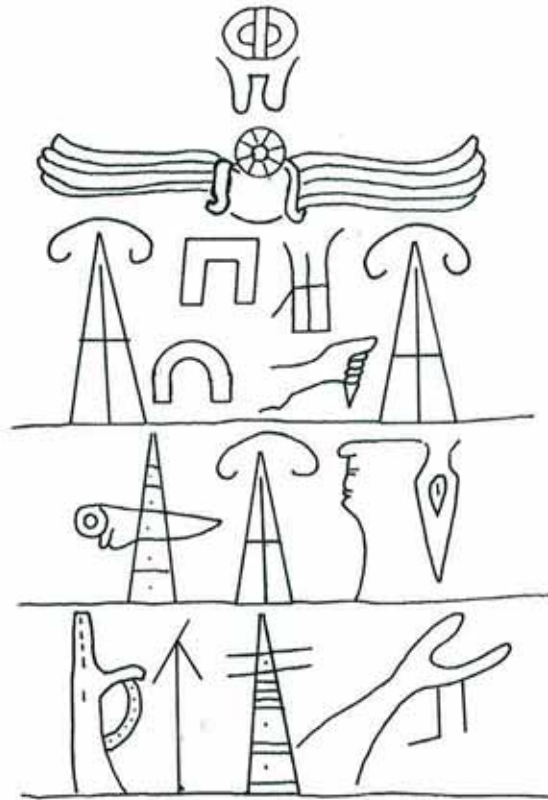
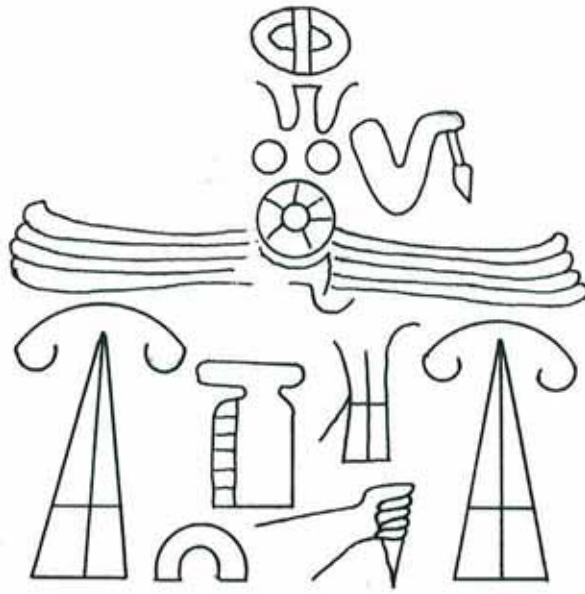
1-2 En üstteki kalenin sur kalıntıları

0 10 20 50cm

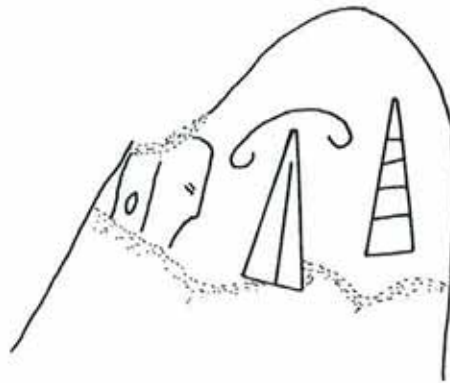
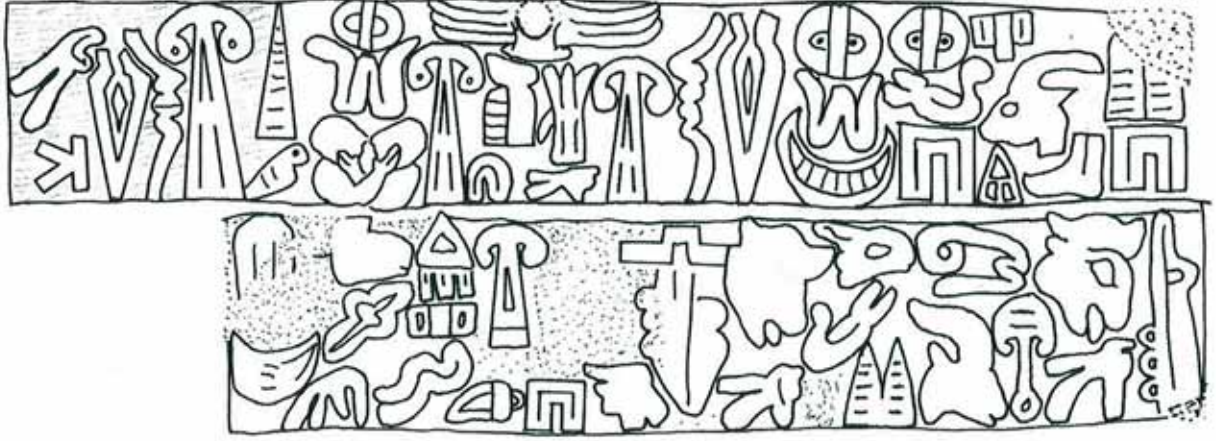
LEVHA VIII

Hartapu's rölyefi

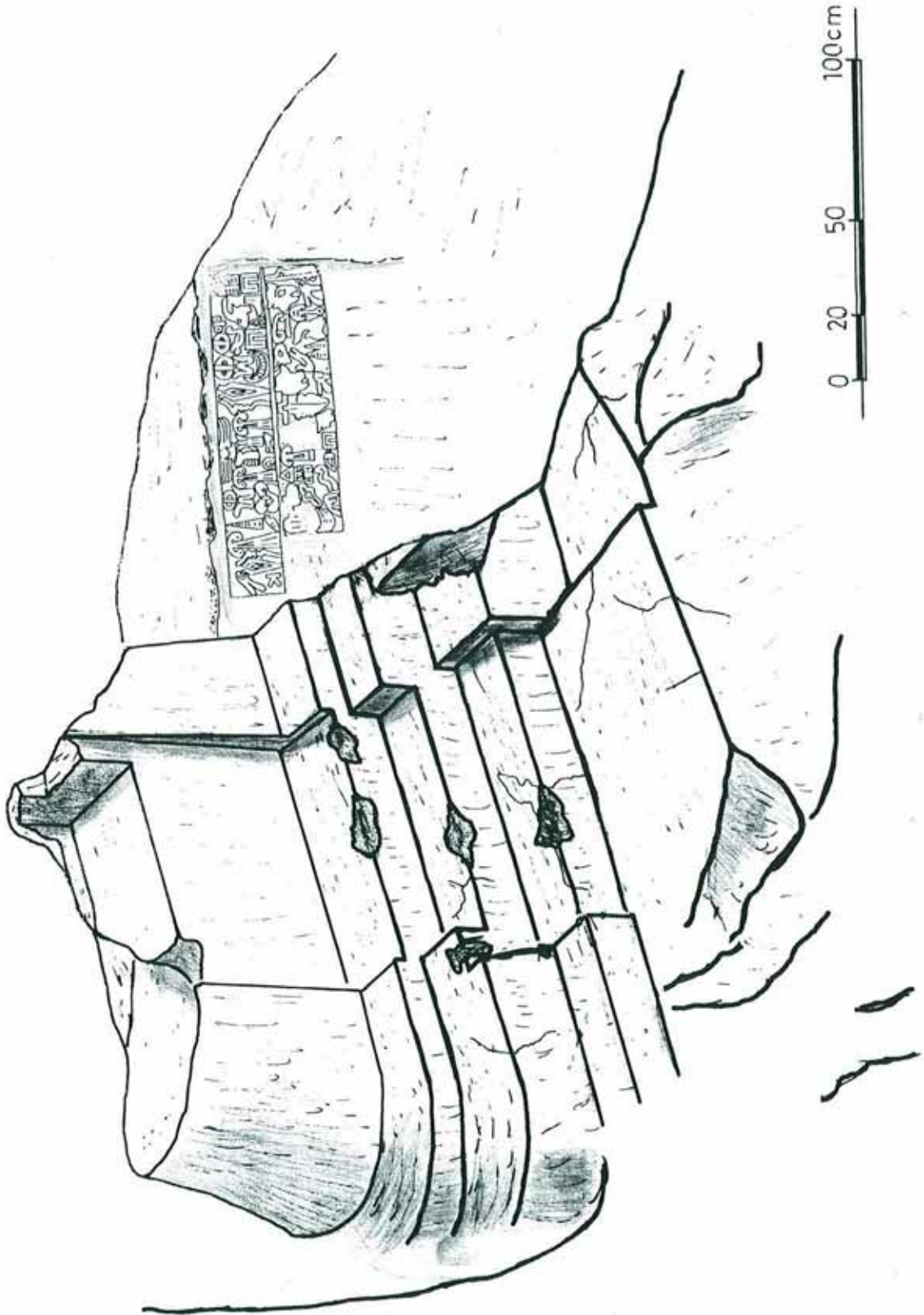
LEVHA IX

1. Kızıldağ 2 Yazıtı
2. Kızıldağ 3 Yazıtı (Alp 1974, Plate VI; Hawkins 1992, 273, Fig. 1)

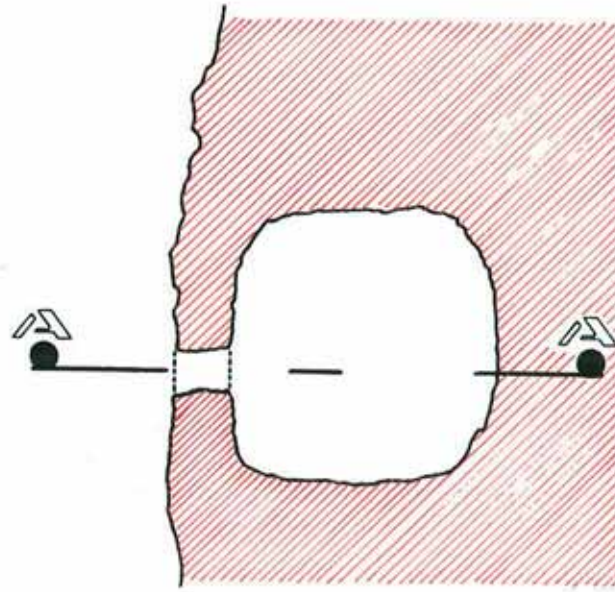
LEVHA X

1. Kızıldağ 4 Yazıtı
2. Kızıldağ 5 Yazıtı (Alp 1974, Plate VIII)

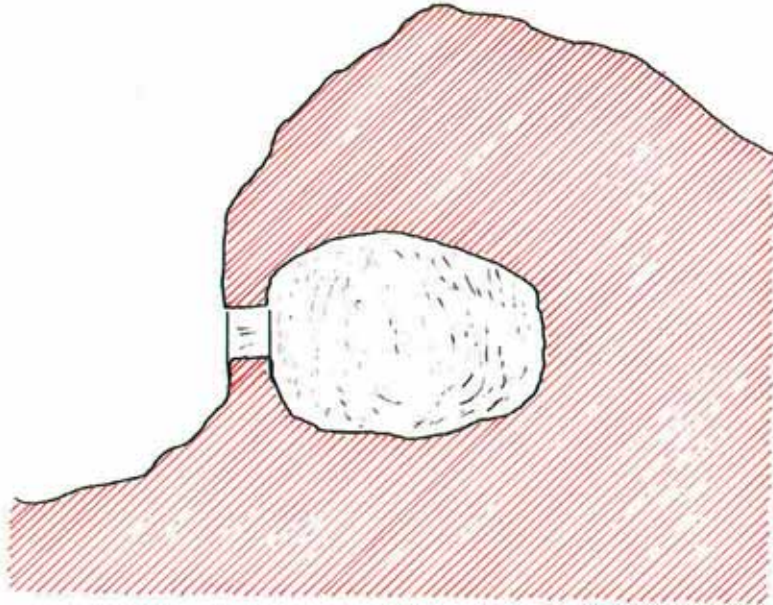

LEVHA XI

Kızıldağ 4 Yazıtı ve basamaklı yapı

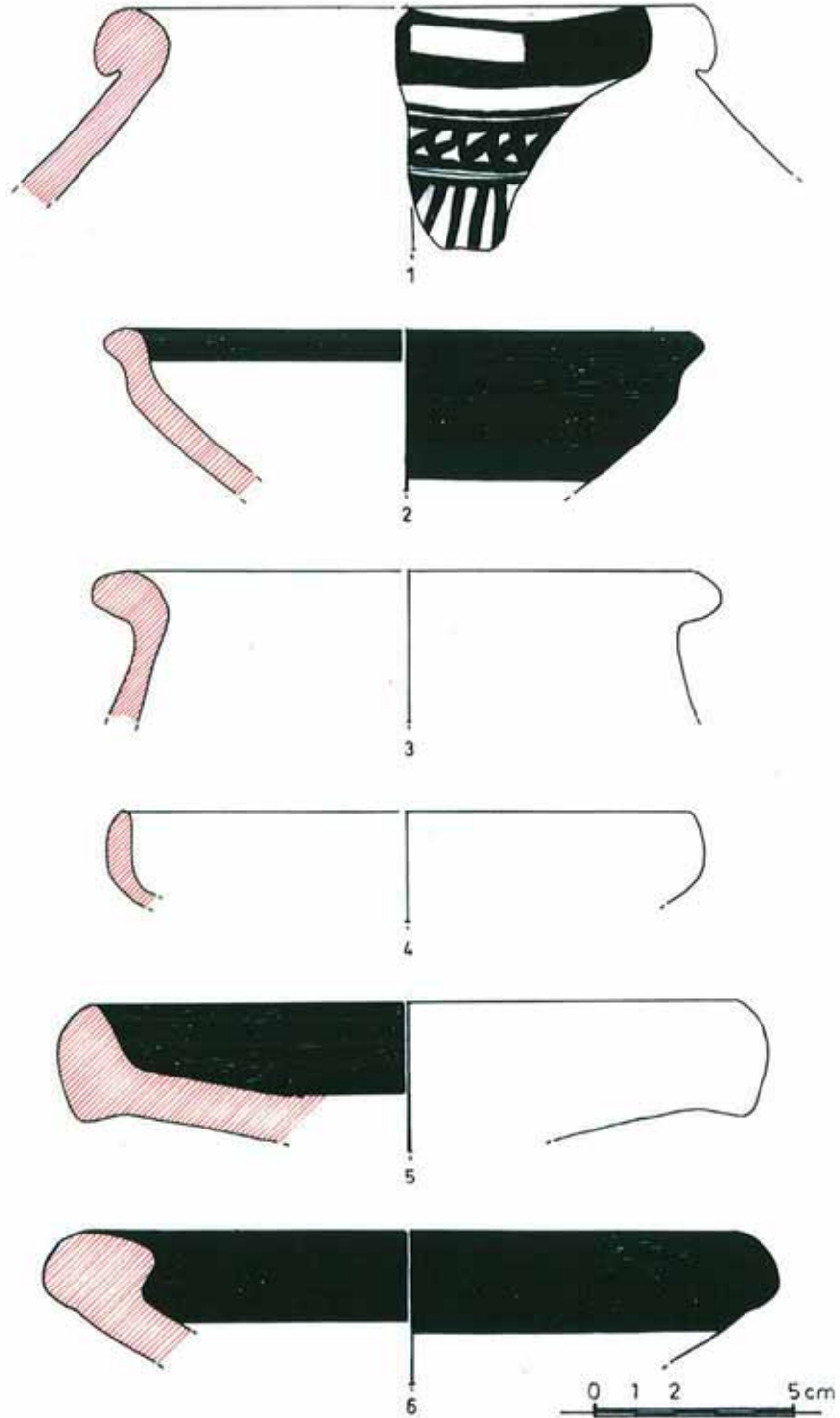
PLAN

A - A KESİTİ

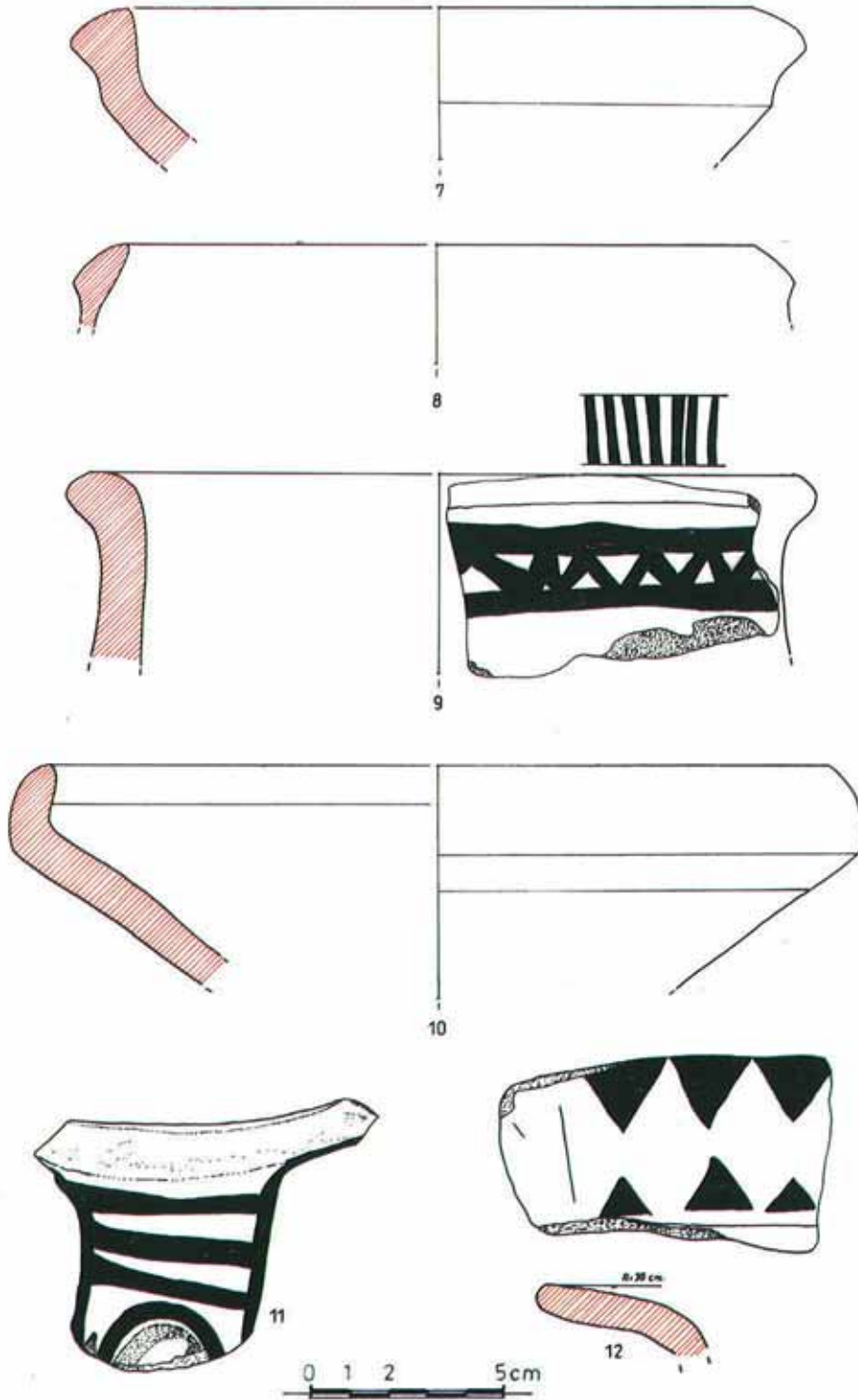
LEVHA XII

1-2. Mezar odasından plan ve kesit

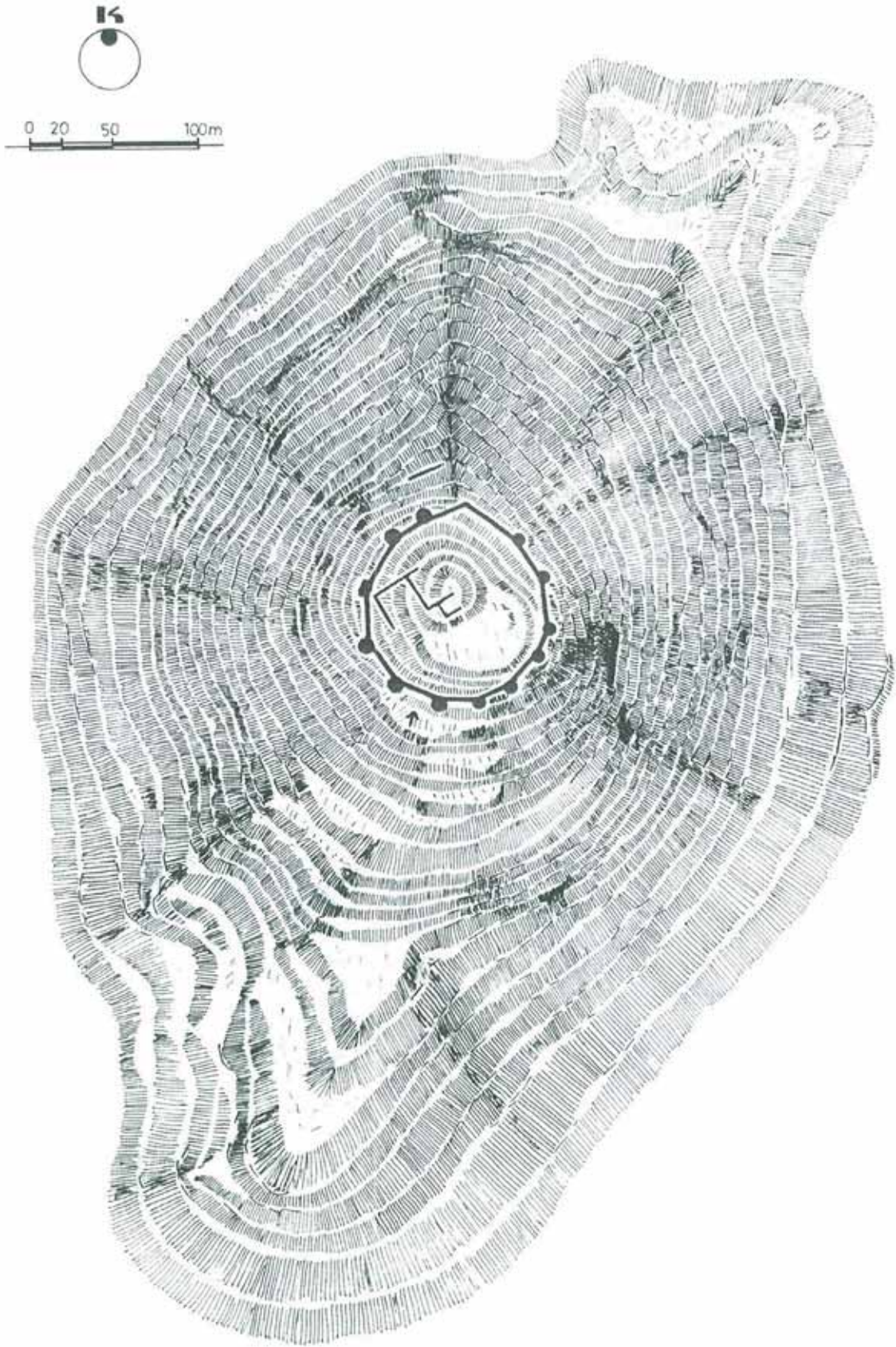
LEVHA XIII

- 1 Krem hamurlu; kendinden astarlı; ince kumlu, taşçık, kireç katkılı; iyi pişmiş; çark yapımı; iç yüzde koyu kahverengi iki yatay çizgi arasında baklava dilimli ve dikey çizgi bezemeli.
- 2 Kahverengi hamurlu; kendinden astarlı; ince kumlu, taşçık, kireç katkılı; iyi pişmiş; çark yapımı; dışı ve ağızdan omuza kadar iç kısmı koyu gri boya bezemeli.
- 3 Açık kahverengi hamurlu; içi kendinden dışı devetüyü astarlı; ince kumlu, taşçık, kireç ve mika katkılı; iyi pişmiş; çark yapımı.
- 4 Portakal kırmızısı hamurlu, içi kendinden, dışı kahverengi astarlı; ince kumlu, taşçık, kireç ve mika katkılı; iyi pişmiş; çark yapımı.
- 5 Açık kahverengi hamurlu; dışı kendinden içi koyu kahverengi astarlı; orta kumlu, taşçık, kireç katkılı; iyi pişmiş; çark yapımı; içi koyu kahverengi boya bezeli.
- 6 Açık kahverengi hamurlu; içi ve ağız kendinden, dışı devetüyü astarlı; ince kumlu, taşçık, kireç ve mika katkılı; iyi pişmiş; çark yapımı; ağzın üstünde ve dışta kısmen kahverengi boya bezemeli.

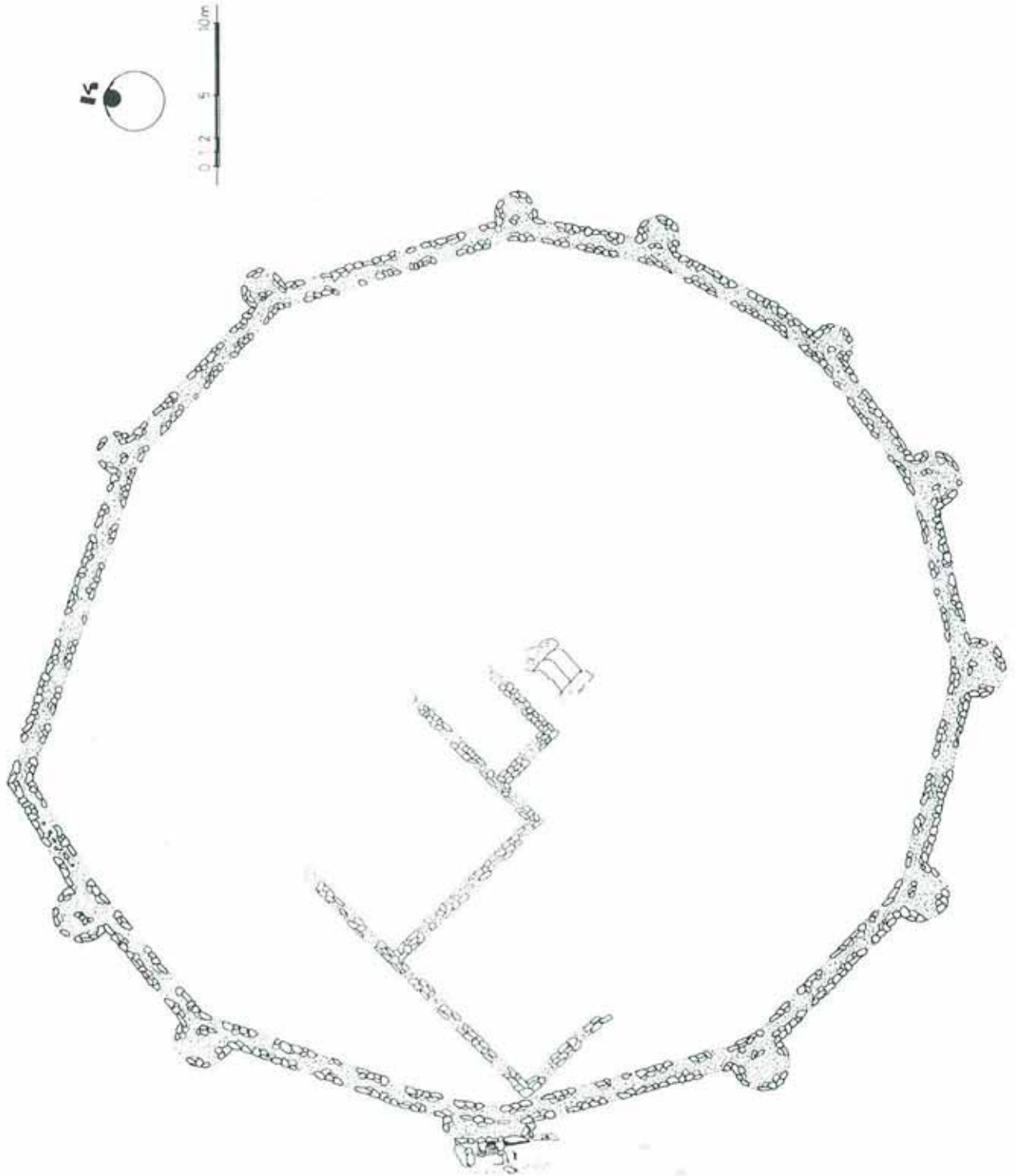
LEVHA XIV

- 7 Kahverengi hamurlu; krem astarlı; orta kumlu, taşçık, kireç ve mika katkılı; iyi pişmiş; çark yapımı.
 8 Kahverengi hamurlu; kendinden astarlı; ince kumlu, taşçık, kireç katkılı; iyi pişmiş; çark yapımı.
 9 Kahverengi hamurlu; açık kahverengi astarlı; orta kumlu, taşçık, kireç katkılı; iyi pişmiş; çark yapımı; önyüzde iki paralel çizgi arasında kahverengi üçgen ve ağızda dikey boya bezemeli.
 10 Açık kahverengi hamurlu; krem astarlı; ince kumlu, taşçık, kireç ve mika katkılı; iyi pişmiş; çark yapımı; iç kısımda ağzın hemen altında oluk bezemeli.
 11 Açık kahverengi hamurlu; krem astarlı; orta kumlu, taşçık, kireç katkılı; kötü pişmiş; kulpun üzeri koyu gri paralel şerit bezemeli ve üzerindeki düğme bezemesinin etrafında aynı renkte daire bezemeli.
 12 Kahverengi hamurlu; dışı kendinden içi krem astarlı; ince kumlu, taşçık, kireç katkılı; iyi pişmiş; çark yapımı; ağızda koyu gri ve kahverengi üçgen bezemeli.

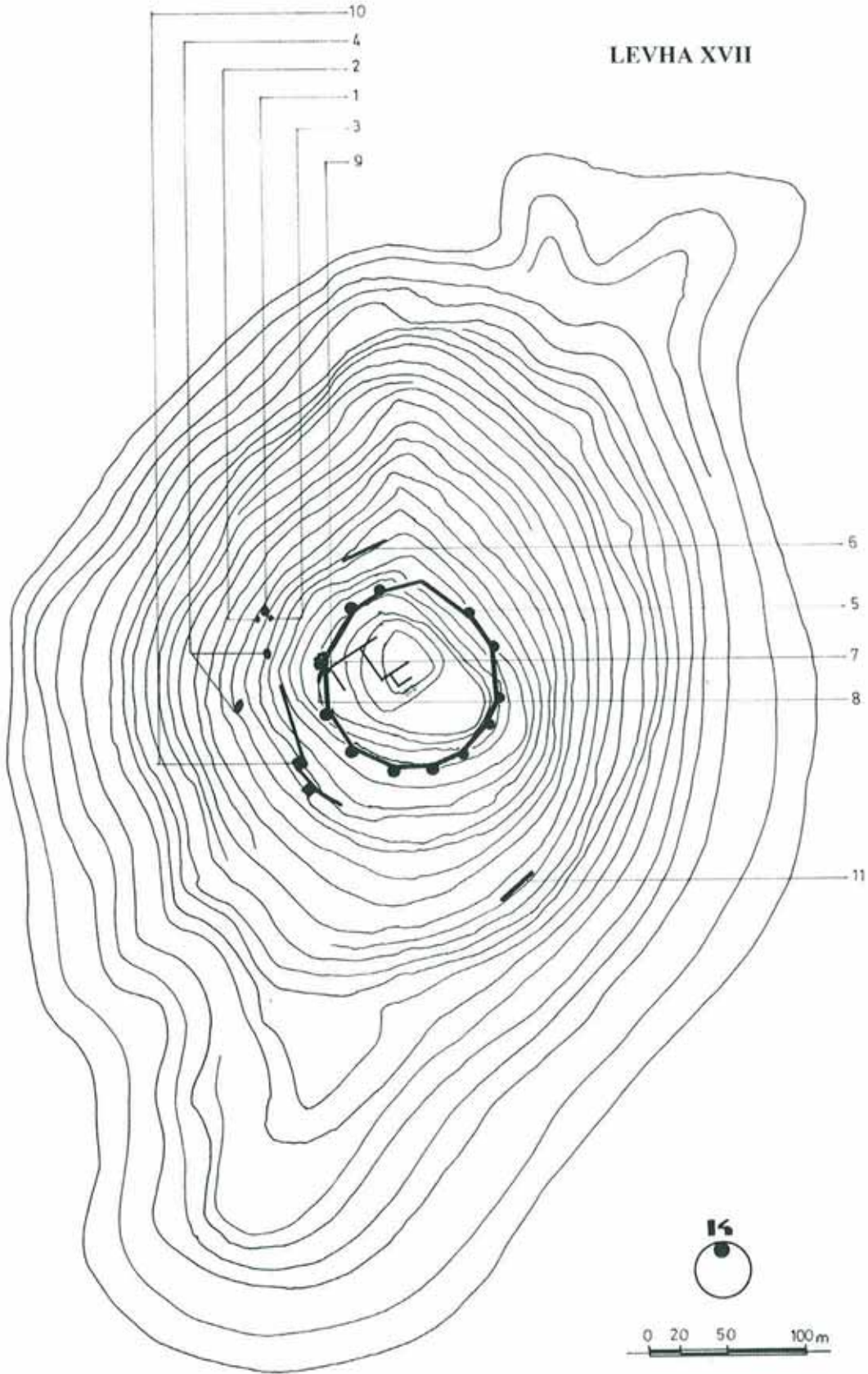
LEVHA XV

Kızıldağ kalesinin vaziyet planı

LEVHA XVI

Kızıldağ Kalesi

LEVHA XVII

1. Kızıldağ 1 (Hartapus Rölyefi)
2. Kızıldağ 2
3. Grekçe yazıt
4. Kaya mezarları
5. Kızıldağ Kalesi

6. Kale suru dışında muhtemel bir yapı kalıntısı
7. Basamaklı yapı
8. Kızıldağ 4
9. Sunu çukuru
10. Kale sur kalıntısı 1
11. Kale sur kalıntısı 2

LEVHA XVIII

1.-2 Kızıldağ Kalesinin güneyden görünen kule duvarları

LEVHA XIX

1. Defineciler tarafından dinamitlenmiş olan Hırtapuş rölyefli ve Grek yazıtlı kısım
2. Defineciler tarafından dinamitlenmiş olan basamaklı yapı, Kızıldağ 4 Yazıtı ve sunu çukurunun durumu